

Gerechtshof Den Haag

Zitting van 31 maart 2022, 13.30 uur

Zaak-/rolnummer: C/09/618625 KG ZA 21/923

De Staat der Nederlanden / Stichting Vredesbeweging PAX Nederland, Stichting Campagne tegen Wapenhandel ("Stop Wapenhandel") en Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten

PLEITNOTA

Mrs. R. Beets, mr. J. Klaas en mr. L.M. Ravestijn

I. Inleiding

Egypte is een militaire dictatuur, waar het regime op grote schaal de mensenrechten en het internationaal recht schendt. De kern van dit pleidooi is daarom dat, in de huidige omstandigheden, het toestaan van uitvoer van militaire goederen - inclusief de lopende elf vergunningen - naar dit Egypte onrechtmatig is, want in strijd is met het nationale en internationale recht. En dat het aan uw Gerechtshof is, om vandaag een oordeel over deze onrechtmatigheid te vellen.

Ik zal vandaag eerst ingaan op de toetsingsmaatstaf die uw Hof volgens cliënten in deze zaak kan en moet toepassen. Daarna zal ik stilstaan bij de belangrijkste feiten die aan de zaak ten grondslag liggen. Ik ga dus in eerste termijn niet in op onze andere grieven, maar wij handhaven deze uiteraard wel.

II. De taak van het Hof: de maatstaf en de toetsing

De uitvoer van militaire goederen moet aan zware eisen, of, in de woorden van het Gemeenschappelijk Standpunt, "hoge gemeenschappelijke normen" voldoen, en dat is niet zonder reden. Als het misgaat met de uitvoer kan dit immers leiden tot het bijdragen aan (in het woorden van het Gemeenschappelijk Standpunt weer) binnenlandse onderdrukking, internationale agressie of regionale instabiliteit, met alle vreselijke gevolgen van dien. Als we kijken wat militair materiaal kan doen in de handen van sommigen, wezen we eerst op Jemen en Syrië, maar kunnen we nu helaas ook naar Oekraïne kijken. Het is om die reden dat er in dit kader een aantal stevige wettelijke plichten zijn waar de Staat zich aan te houden heeft.

In de zaak die hier vandaag voor ligt handelt de Staat niét in overeenstemming met deze wettelijke plichten. Cliënten willen benadrukken dat wij niet bij uw Hof procederen over het wapenexportbeleid als zodanig, en ook niet over de vele honderden vergunningen die jaarlijks naar tientallen landen en bestemmingen worden afgegeven (1201 vergunningen alleen al in 2021). We hebben het nu alleen over de paar exportvergunningen voor Egypte.

Over Egypte zijn cliënten en de Staat het immers hartgrondig met elkaar eens dat de mensenrechtensituatie zeer zorgelijk is, en dat de bevolking door het militaire regime onderdrukt wordt. De Staat trekt echter de onbegrijpelijke conclusie dat er toch, ondanks alle

beschikbare en niet betwiste feiten, wél militaire goederen aan dit land en aan dit regime geleverd mogen worden.

Cliënten menen dat de civiele rechter hier een oordeel over kan en over moet vormen. Dat er in de Tweede Kamer moties zijn geweest over de leveringen aan Egypte die het niet gehaald hebben, doet daar niets aan af. In de democratische rechtsstaat is er gelukkig namelijk de rechter die een toets kan doen op de wet en het internationale recht, ook als er in politiek Den Haag om welke reden dan ook minder gewicht aan die toets toegekend wordt.

In de visie van de Staat is er echter voor uw Hof wel heel weinig ruimte om te kijken naar deze kwestie. De Staat geeft aan *dat de vraag voor uw Hof enkel is om te kijken of de Staat de vergunningen in redelijkheid heeft kunnen verlenen* (paragraaf 4.11 van de memorie van antwoord).

Cliënten zijn van mening dat er hier een andere taak voor uw Hof ligt. Er dient, op basis van de beschikbare informatie en de onbetwiste feiten, beoordeeld te worden of de Staat zijn wettelijke plicht schendt. Die plicht staat ‘gewoon’ in de Nederlandse wet- en regelgeving, waar het Gemeenschappelijk Standpunt en het Wapenhandelsverdrag immers onderdeel van uitmaken. En daaruit volgt dan ook dat de rechter “volledig” kan toetsen. De discussie over rechtstreekse werking hoeft dus ook niet gevoerd te worden. Paragraaf 4.5 van de memorie van antwoord van de Staat laat naar onze mening zien dat we het eigenlijk eens zijn over de toetsingsmaatstaf. Ook de Staat zegt daar immers dat zijn beleids- en beoordelingsruimte door de internationale normen beperkt wordt.

Er is sprake van onrechtmatige uitvoer omdat de Staat handelt in strijd met de criteria van het Gemeenschappelijk Standpunt. Dat is volgens cliënten de **juiste beoordeling** die in dit hoger beroep opnieuw moet worden gemaakt.

Maar, zelfs als het uitgangspunt van de Staat wordt gevolgd: ‘*dat de vraag enkel is of de Staat de vergunningen in redelijkheid heeft kunnen verlenen,*’ dan nog schuurt het. Oók met deze **minimale beoordelingsmaatstaf** moet de rechter kunnen nagaan of de Staat alle betrokken belangen heeft afgewogen en of hij daarbij, in het licht van alle omstandigheden van het geval, in redelijkheid heeft kunnen komen tot zijn handelwijze. In de huidige omstandigheden kan deze handelwijze evident niet redelijk worden geacht.

III. De beoordeling van de feiten

Nu willen cliënten graag een aantal feiten benadrukken die aan deze zaak ten grondslag liggen.

In de Noord-Sinaï, een regio in het noordoosten van Egypte, wordt de lokale bevolking, volgens internationale mensenrechtenorganisaties zoals Human Rights Watch, op grootschalige wijze door het Egyptische leger onderdrukt. Er is onder meer sprake van buitengerechterlijke executies onder het mom van “terrorismebestrijding”. Verschillende bronnen wijzen er op dat ook de Egyptische marine bij de militaire operaties in de Noord-Sinaï betrokken is. Nederland levert onder andere de apparatuur aan die marine, die “de ogen en oren” van hun oorlogsschepen zal vormen. Eén van de functies van deze oorlogsschepen is om ondersteuning te bieden aan *special forces* eenheden. Er zijn ook zulke *special forces* actief

in de Sinai. Uit een logische optelsom van al deze feiten volgt een duidelijk risico dat ook het Nederlandse militair materiaal gebruikt wordt bij deze binnenlandse onderdrukking.

Het zijn bovendien feiten die grotendeels niet door de Staat betwist worden. En daar waar de Staat wel aangeeft het niet met cliënten eens te zijn, wordt hier geen concreet bewijs tegenover gesteld. In het algemeen meent de Staat te kunnen volstaan met een verwijzing naar “inlichtingeninformatie”, op grond waarvan cliënten en ook uw Hof dan maar zouden aannemen dat de marine schone handen heeft.

Met al deze feiten is dit geen alledaagse, reguliere wapenexport. Dit is bij uitstek een export waar alle alarmbellen bij af moeten gaan. En hoe langer cliënten zich met deze zaak bezighouden, hoe meer informatie er naar voren komt die hun overtuiging én hun stellingen ondersteunt. Vorige week hebben zij daarom nog twee aanvullende bewijsmiddelen overlegd - producties 18 en 19. Ik sta daar kort bij stil.

Productie 19 is een *amicus curiae* brief die is geschreven door de prestigieuze Law Clinic van de New York University. Zij wijzen er op dat het Egyptische leger niet alleen betrokken is bij de blokkade van Jemen, maar ook bij de blokkade van Gaza, en dus ook op die manier bijdraagt aan het schenden van internationaal humanitair recht. Volgens deze brief heeft de Egyptische marine bij de uitvoering van de blokkade willekeurig en routinematig Palestijnen, waaronder vissers, vastgehouden, gefolterd en gedood, en is er sprake van een patroon van schendingen van het internationaal humanitair recht en de mensenrechten. Dit zijn nieuwe feiten die het standpunt van cliënten met betrekking tot criterium 2a en 2c van het Gemeenschappelijk Standpunt ondersteunen, en daarmee van belang zijn voor de beoordeling van deze zaak in hoger beroep. Althans, het zijn in ieder geval voor ons nieuwe feiten.

Productie 18 is een onderzoeksrapport over de rol van de Egyptische marine in de Noord-Sinaï. Daarvoor heeft een Open Source Intelligence (OSINT)-onderzoeker het internet zorgvuldig uitgekamd naar informatie over de betrokkenheid van de Egyptische marine bij de militaire operaties in het gebied, en de aangetroffen bronnen en beelden geanalyseerd.

Uit het rapport komt een duidelijk beeld naar voren. Dit beeld sluit aan bij hetgeen cliënten ook al in eerste aanleg hebben aangevoerd, en wat zij hiermee nog verder onderbouwen. Namelijk (1) dat de Egyptische marine actief aanwezig én in complexe, geïntegreerde operaties *betrokken* is bij het conflict in de Noord-Sinaï (zie bijvoorbeeld p. 28-30 en 40-42 van het rapport);

(2) dat communicatie, *command and control* ('C3')-apparatuur daarbij onmisbaar is (zie p. 2-5);

(3) dat de marine onder andere via *special forces* eenheden (zoals de 'Frogmen') deelneemt aan militaire operaties in het gebied (zie bijvoorbeeld p. 10-18);

(4) dat dit zowel gebeurt op zee, maar ook op het land, waar deze *special forces* van de marine bijvoorbeeld deelnemen aan patrouilles (zie bijvoorbeeld p. 23-26); en

(5) dat ook de SEALs in de Noord-Sinaï opereren en dat zij betrokken zijn bij buitengerechtelijke executies (39-44).

Het onderzoek laat ook zien dat de moderne Egyptische marine als één dynamisch geheel opereert. Aan dat geheel zou Nederland op dit moment geen wapenleveranties mogelijk

moeten maken, dus ook geen leveranties van systemen waardoor de marine kan deelnemen aan operaties in de Sinai. De Staat had dus niet tot de conclusie mogen en kunnen komen dat wapenexport naar Egypte toegestaan kan worden.

Bij dit alles moeten we niet uit het oog verliezen dat het in dit wettelijk kader gaat om een *risico-inschatting*. Het gaat er om dat al deze bronnen, samen met alles wat cliënten eerder al in de procedure hebben ingebracht, laten zien dat het wel degelijk zeer riskant is om nu wapens aan de Egyptische marine te leveren. Het is het totaalplaatje dat van alle kanten schreeuwt: het is in de huidige omstandigheden onjuist, en zelfs onrechtmatig, om hier wapens naartoe te sturen. Het aangeleverde bronnenmateriaal is dus illustratief voor het *duidelijke risico* dat cliënten in deze zaak telkens onderstrepen: het risico dat het Nederlands materiaal in dit conflict ingezet wordt en daardoor bijdraagt aan binnenlandse onderdrukking en mensenrechtenschendingen.

Kortom: het toestaan van wapenexporten naar Egypte is zeer riskant, óók wanneer het de marine betreft. En het zijn precies dit soort situaties, waarin de internationale normen uitvoer van wapens beogen te verbieden. Omdat er geen export mag plaatsvinden als er een duidelijk risico is dat wapens bij onderdrukking en mensenrechtenschendingen worden ingezet.

De volgens cliënten *juiste beoordeling* van deze feiten zou dan ook zijn dat de Staat, door in deze omstandigheden uitvoer naar Egypte toe te staan, in strijd handelt met het Gemeenschappelijk Standpunt en dus met de wet. De Staat maakt immers, in weerwil van het duidelijke risico dat uit de feiten naar voren komt, de uitvoer van deze wapens mogelijk.

Maar zelfs in de minimale beoordeling – als uw Hof alleen zou kijken of de Staat deze vergunningen in redelijkheid heeft kunnen verlenen – dan kan uit deze feiten slechts de conclusie volgen dat het afgeven van vergunningen voor Egypte op dit moment *niet* redelijk is.

IV. Conclusie

En dan kom ik nu tot de conclusie van ons pleidooi.

We staan hier vandaag omdat de Staat, ondanks álle beschikbare informatie over de situatie in Egypte en de rol van de Egyptische marine, geen problemen ziet om de export van militaire goederen toe te staan. Terwijl er uit de feiten een duidelijk risico blijkt dat deze goederen daar ingezet kunnen worden bij binnenlandse onderdrukking en mensenrechtenschendingen.

Cliënten vragen niet aan uw Hof om een algemeen wapenembargo op te leggen, noch om alle Nederlandse wapenexport aan banden te leggen. Zij vragen slechts aan uw Hof om ervoor te zorgen dat de geldende internationale normen voor wapenexport gehandhaafd worden, en om op basis van die normen de Staat te verbieden om, in de huidige omstandigheden, export van wapens naar Egypte toe te staan.

Hoe de Staat vervolgens invulling geeft aan een dergelijk verbod, dat is uiteraard aan de Staat zelf. Die heeft daartoe voldoende mogelijkheden tot zijn beschikking.

Zoals de voorzieningenrechter het op zitting treffend formuleerde: het gaat hier niet om tuinhekjes, maar om apparatuur voor oorlogsschepen. Oorlogsschepen die mogelijk zullen worden ingezet ter ondersteuning van mensenrechtenschendingen in de Noord-Sinaï, in Gaza, en in Jemen. Nederland heeft een wettelijke plicht en dus een verantwoordelijkheid om niet aan deze conflicten bij te dragen. Wij vragen uw Hof vandaag om de Staat aan die plicht en verantwoordelijkheid te houden.